

O IZVORIMA QUAESTIONES PHYSICAE TEOFILAKTA SIMOKATE

O socijalnom značaju ovog Simokatinog spisa, nastalog u društvu prirodoslovâ Stefana iz Aleksandrije i cara Iraklija¹⁾, govorio sam drugom prilikom²⁾. Taj značaj izmakao je Krumbacherovoj pažnji³⁾. Ovde — nekoliko priloga pitanju izvorâ ovog spisa, bez pretenzije da to pitanje konačno rešim, već i sa tog pazloga što mi niz antičkih prirodoslovnih i paradokso-grafskih tekstova ne stoji na raspoloženju. Povećaću broj paralelnih mesta koja je iza svog izdanja dao *Boissonade* (1835)⁴⁾ i pokušati da utvrdim koje je od njih Simokatin direktni izvor. Pošto je *Boissonade*-ovo izdanje retkost (nemamio ga u zemlji), ja ću najkraće izneti svih 19 tema, u nadi da će drugi biti bolje sreće.

1. *Dijamant ne gori*. Zbog παραφάγον πῦρ, koje je citat iz *Eur. Med.* 1187, Simokatin izvor je prva redakcija Fiziologa (II vek), ed. *F. Sbordone*, 32bis, p. 106, 13, ili oba mesta imaju zajednički nepoznati izvor.⁵⁾

Simocatta

Physiologus I

τὸν ἀδάμαντα ἡ φύσις δεδη- λίθος ἀδάμας . . . οὐδὲ τῷ
μιούργηκεν ἄκαυστον καὶ τοῦ παραφάγον πύρι κατατίθεται
παραφάγου πυρὸς ὑψηλότερον

¹⁾ O kojima v. *Hermann Usener*, *De Stephano Alexandrino*, 34 s. (= *Kleine Schriften* III 290 s.).

²⁾ Šta znači nadimak Teofilakta Simokate ποιητής? *Istor. čas. SAN*, II (1951) 32 s.

³⁾ *V. Gesch. d. byz. Litteratur*², 248.

⁴⁾ Idelerovo izdanje iz 1841 (u *Script. physici et medici* I 168—183), koje nije ništa bolje, nije mi pristupačno.

⁵⁾ Ostala mesta stoje dalje: *Apollon. Hist. mirab.* 23 (*Natur. rer. script. Graeci* I, ed. *O. Keller*); *Theophr.* De lapid. 21; Hieron. Comm. in Am. proph. 3, 7, 7 Migne 25, 1073^b (iz Ksenokrata: *Sbordone*); *Plin. NH* 37, 57; *Sen. Dial.* 2 (Ad Seren. de const. sap.) 3, 5; *Cyrillus Alex.* in Amos 68, Migne 71, 536; *Origen.* in Hier. hom. 3, 1 (vol. 8, p. 304 ed. Ber.); *Prisciani Perieg.* 1065 (PIM V Baehrens). — Cf. *Blümner* u *PW V* 322; *Olbrich* u *Bächtold—Stäubli, Hwbuch d. deutsch. Aberggl.* II 194; *Morrel* u *Daremberg—Saglio, Dict. des antiq.* I 65; Th. L. L.; *Sbordone* ad 1.

U davanju objašnjenja zašto dijamant, po verovanju starih, ne gori — kontaminira Simokata više teorija, pa možda i više izvora, najmanje tri: I učenje o πόροι (foramina, uenae): λεπτότατοί τινες πόροι διὰ τὸ λίαν στερέμνιον πεφύκασι τῷ ἀδάμαντι . . . ἐντεῦθεν φλογὸς οὐκ αἰσθάνεται, ὥσπερ ἀπειργόντων τῶν πόρων καὶ ἀπαξᾶπλῶς ἀντιπραττόντων φύσιν πυρὸς τὸν λίθον εἰσδέχεσθαι. II učenje o nepovezanosti suprotnosti: τὰ τοῖνυν ἀμικτα καὶ διέστηκε, τῶν δὲ διεστώτων σχέσις οὐκ ἐνεστίν. ἀσυνδύαστος δὲ ἀδάμας πυρὶ οὐκοῦν ἀκαυστός καὶ φύσεως πυρὸς διὰ πυκνότητα (cf. *Plat.* Tim. 59 B) ἡλλοτριῶται. III učenje o vlažnosti kao uslovu topljenja: ναὶ μὴν καὶ διὰ τὸ μάλλον ἄνικμον ἀκαυστός πέφυκεν ὁ ἀδάμας. πᾶν γὰρ τηκτὸν πλείστης ἀνάγκη μετέχειν ὑγρότητος.

Naročito je interesantno prvo učenje, jer πόροι, reč koja nam je tako dobro dokumentovana u anatomiji biljaka i životinja (v. *Bonitz*-ov Index za Aristotela), nigde nije zabeležena, koliko znam, za mrtvu materiju. Izvore ne znam (*Theophr.* De igne nemam).

Rečima umetnutim između I i II lakše je naći izvor: διὸ καὶ ὁ σιδηρὸς ἀσθενὴς πρὸς ἀδάμαντα ἀνεπίδεκτος γὰρ καὶ γλυφῆς καὶ τομῆς διὰ τὸ λίαν πυκνότατον: *Physiol.*, p. 106, 12 οὕτε γὰρ σιδήρῳ τέμνεται, οὕτε γλυφῇ μαλθακίζεται. *Sen.* Dial. 2, 3, 5 quorundam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est, nec secari adamas, aut caedi, uel deteri potest, sed incurrentia ultro retundit stoji dalje i u vezi je sa Plinijevim (37, 57 i 59) izvorom (u krajnjoj liniji Ksenokrat)⁶.

2. *Zašto orlovo perje, pomešano sa perjem drugih ptica, kvari ovo.* Zbog one misli o τύραννος i βασιλικὴ δυναστεία prema *Ael.* βασιλέα, Simokatin izvor je svakako *Elijan*. Ali *Elijan* ne daje nikakvo objašnjenje ovoj pojavi (kao ni *Plin.* 10, 15 aquilarum pinnae mixtas relinquarem alitum pinnas deuorant). Kraj Simokatinog objašnjenja potseća na *Plut.* Quaest. conu. 5, 7, 1 (680 E), a početak (δυσωδέστατον πτηνὸν ὁ αἰτός et cet.) može biti i Simokatin racionalistički dodatak (*C. Hubert* navodi i mesto *Ps.-Arist.* Problem. ined. 3, 46 ed. *Bussemaker* — meni nedostupno; cf. i *Oder* u PW I 373).

Simocatta

Ael. Nat. an. 9, 2

φθείρειν ἔφασκε τῶν αἰτῶν τὸν αἰτὸν τὸν τῶν ὀρνίθων
τὰ πτερὰ ἐπιτιθέμενά πως καὶ βασιλέα οὐ μόνον περιόντα καὶ
συμπλεκόμενα τοῖς τῶν ἄλλων ζῶντα δέδοικε τὰ ὄρνεα καὶ κα-

⁶ Preterivanja Plinija, Seneke i drugih o čvrstoći dijamanta (*Plin.* 37, 57 duritia est inenarrabilis; 59 ferri contemptrix; *Sen.* l. c. inexpugnabilis ferro) u vezi su sa etimologijom reči ἀδάμας: *Physiol.*, p. 104, I ἀδάμας δὲ λέγεται ὅτι κᾶντα δαμάζει, αἰτός δὲ ὅτ' οὐδενὸς δαμάζεται, koja je iz Ksenokrata (kod *Hieron.* Comm. in Am. proph. 3, 7 Migne 25, 1073 ada-

ζώων πτεροῖς, ὥσπερ κάνταῦδα τύραννος εἶναι βουλούμενος τῶν ἄλλων πτηνῶν ὁ ἀετός, καί, τῆς κόμης γυμνούμενος, οὐδὲν ἦτοιν βασιλικῆς ἐπιβαίνειν δυναστείας περῶμενος.

ταπτήσσει φανέντος, ἀλλὰ καὶ τὰ πτερὰ ἐκείνου ἐάν τις τοῖς τῶν ἄλλων συναναμίξη, τὰ μὲν τοῦ ἀετοῦ μένει ὀλόκληρα καὶ ἀνεπιβούλευτα, τὰ δὲ ἔτερα κατασῆπεται τὴν πρὸς ἐκεῖνα κοινωσίαν οὐ φέροντα.

σηπεδονώδους γάρ τινος μετέχουσι φύσεως.

τὰ τῶν ἄλλων ὀρνέων πτερὰ τοῖς τοῦ ἀετοῦ συντεθέντα διόλγεται ψηχόμενα⁷⁾ καὶ ἀπανθεῖ τῶν πτίλων μυδῶντων.

3. *Zašto slon zamuti vodu pre no što će je piti.* Zbog υποβολώση izvor je ponajpre Elijan:

Simocatta

Ael. NA 4, 31

ἐλέφαντα μὴ πρότερον πίνειν, πρὶν ἂν υποβολώση τῇ προνομαίᾳ τὰ νάματα.

πίνει δὲ ὕδωρ (sc. ὁ ἐλέφας) οὐ διειδὼς οὐδὲ καθαρὸν, ἀλλ' ὅταν υποβολώση τε καὶ υποταράξῃ.

Kao objašnjenje navodi Simokata to da se slon plaši svoje senke (lika) u vodi, i u dokaz toga iznosi kako Indusi prevode slonove preko vode po noći bez mesečine⁸⁾. Izvor za oba podatka meni nepoznat. Antička literatura o slonovima bila je ogromna⁹⁾.

4. *Zašto drhtulja elektrizuje ribareve ruke i bez dodira, samo preko užadi mreže:* εἴ ποτε νάρκη τῷ κύρτῳ ἄλλῃ, τῷ χεῖρει πάσχειν εὐθύς τοῖς κάλφς ἀφελκομένους τὸν κύρτον. Iako za topos „drhtulja elektrizuje i preko posrednika (mahom mreže)“ imamo dosta paralelnih mesta, teško je utvrditi izvor: *Ael. NA 9, 14* καὶ τοῦ δικτίου ἐν ᾧ τεθήραται (sc. ἡ νάρκη), εἴ τις προσάψαιτο, νάρκη πάντως; *Plut. Soll. anim. 27 (978 C)* τῆς δὲ νάρκης ἵστε δήπου τὴν δύναμιν, οὐ μόνον τοὺς διγόντας αὐτῆς ἐκπηγνύουσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σαγήνης βαρύτητα ναρκώδη ταῖς χερσὶ τῶν ἀντιλαμβανομένων ἐμποιοῦσαν; *Alex. Aphrod. Problem. 1 (Th. G. L., s. u.)* ἡ θαλασσία νάρκη διὰ τῆς μνήνιδου τὸ σῶμα ναρκοῖ; *Athen. 7, 95 (314 b)* Θεόφραστος... ἐν δὲ τῷ περὶ τῶν

mas sui nominis lapis est, quem Latine indomitum possumus appellare, eo quod nulli cedat materiae); isti etymon daję i *Plin. 37, 57*. Sporednija mesta daję Sbordone, ad loc.; njima dodaj *Isid. Orig. 16, 13, 2*.

⁷⁾ Doehner; ψυχόμενα T; ψιλόμενα Turnebus.

⁸⁾ μορμολύττεται σκιάν τὴν αὐτοῦ ἐν ὕδατι ἐλέφας θεώμενος. διὸ καὶ τοὺς Ἰνδοὺς ἐπιτηρεῖν ἀσέλγηνον νύκτα φασίν, ἀπηγνίκα διαπορθεῖν τοὺς δι' ὕδατων τὸ ζῶον.

⁹⁾ *Maximilianus Wellmann* je najbolje upućen u to pitanje; cf. njegov članak u *PW V 2248*; *S. Reinach* u *Dar.-Saglio II 536*.

δακέτων καὶ βλητικῶν (frg. 178 *Wimmer*) διαπέμπεσθαι φησί τὴν νάρκην τὴν ἀφ' αὐτῆς δύναμιν καὶ διὰ τῶν ξύλων καὶ διὰ τῶν τριοδόντων, ποιούσαν ναρκᾶν τοῖς ἐν χερσὶν ἔχοντας. εἶρηκε δὲ τὴν αἰτίαν Κλέαρχος ὁ Σολεὺς ἐν τῷ περὶ νάρκης (FHG Müller II 324), ἅπερ μακρότερα ὄντα ἐπιλέλησμαι, ὑμᾶς δὲ ἐπὶ τὸ σύγγραμμα ἀναπέμψω; *Plat. Meno* 80 D (= *Ath.* 314a) καὶ γὰρ αὕτη (sc. ἡ θαλασσία νάρκη) τὸν πλησιάζοντα ναρκᾶν ποιεῖ; *Plin.* 32, 7 torpedo etiam procul et e longinquo, uel si hasta uirgaue attingatur, quamuis praeualidos lacertos torpescere; *Oppian.* Hal. 2, 56 i 58 (nemam); *Isid.* Orig. 12, 6, 45.

U objašnjavañju ove pojave koristio je Simokata, zbog rečenice oὕτω γὰρ αὐτὸν (sc. τὸν ἄερα) θείαι φροντίδες τινὲς δεδημιουργήκασιν ἄριστα, ἵνα πως συμπαθεῖα τε καὶ συνέργεια δι' ἐκείνου ἀνὰ τὸ περίγειον τουτὶ χωρίον συμβαίεν neki spis o simpatiji i antipatiji, možda *Bolosa* iz Mendesa περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, koga inače citira, ili neki mladji¹⁰). Za Simokatinu rečenicu o vazduhu kao posredniku (εὐπαθεσιτάτην ὁ ἄηρ τὴν φύσιν κληρωτικῶς ἀπενείματο . . . οὐκοῦν διὰ τοῦ ἐνόντος ἄερος καὶ νάρκη ποιεῖν τι πάθος ἐπίσταται τοῖς αὐτῇ πλησιάζουσιν) upor. daleko paralelno mesto: *Plin.* 32, 7 esse uim aliquam, quae odore tantum et quadam aura corporis sui addiciat membra. Za rečenicu ναὶ μὴν τοῦ περιέχοντος ἄερος μεταχειρίου δίκην ῥώσεως ἐνόντος ἡμῖν καὶ φανυλότητος upor. *Philo.* De proud. 1, 18 (SVF *Arnim* II 592, p. 183, 3—5) languescere per hunc (sc. aerem) dixere corpora in mundo existentia naturali eius participatione. Qui ergo obnoxius est morbo, tempestati ac corruptioni; *Hippocrat.* περὶ φυσῶν 5 (CMG Hippocr. I 1 ed. *Heiberg*, p. 94, 2—5) οὐκ ἄλλοθεν ποθεν εἰκός ἐστιν γίνεσθαι τὰς ἀρρωστίας μάλιστα ἢ ἐντεῦθεν, ὅταν τοῦτο πλεον ἢ ἔλασσον ἢ ἀδρωώτερον γένηται ἢ μεμιασμένον νοσηροῖσι μιάσμασι ἐς τὸ σῶμα ἐσέλθῃ. Za rečenicu o očnim bolestima πῶς γὰρ οἱ τὰς ὀψεις νοσοῦντες τοῖς ὁρῶντας σφᾶς πολλάκις τοῦ πάθους κοινωνοὺς ἐποιήσαντο upor. *Plut.* Quaest. conu. 5, 7, 2 (681 D) τῶν δ' ἄλλων νοσημάτων μάλιστα καὶ τάχιστα τὰς ὀφθαλμίας ἀναλαμβάνουσιν οἱ συνόντες· οὕτω δύναμιν ἔχει ὀφθαλμῶν ἢ ὀψιν ἐνδοῦναι καὶ προσβαλεῖν ἐτέρῳ πάθος ἀρχήν. Ceo pasaž o φοινῖξ palma vodi svoje poreklo, u krajnoj liniji, iz *Theophr.* Hist. plant. 2, 6, 6; 2, 8, 4 (LSJ). Za rečenicu o magnetizmu (ἡ μαγνήτις ἦν καὶ Ἡράκλειαν λίθον φασί . . .) već su *Boissonade* i *K. Prächter* (*Hermes* 47, 119) uputili na *Plat.* I o 533 D.

¹⁰) „Bolos—Demokrit ist durch Xenokrates von Aphrodisias zu Plinius B. 20—30. 34—37, ferner durch Kratueas in die pharmakologische Litteratur, durch Metrodoros von Skepsis in die Mirabilienbücher, durch Crassus Dionysius in die Geoponica, durch Poseidonios zu Seneca usw. gelangt.“ *Diels* Frg. Vors.⁴ 55 B 300 ad loc.; v. tamo navedenu literaturu.

5. *Zašto košute, kad menjaju rogove, beže duboko u šume; da li zato što se stide, ostavši bez ukrasa?* — *Ne, već zbog nagona za samoodržanjem, jer su tada goloruke:* τὰς ἐλάφους . . . τὸ κέρας ἀποβαλούσας τῶν συνήθων ἀποφεύγειν χωρίων, ὥσπερ αἰσχυνομένας τὴν τέως αὐταῖς ἀκοσμίαν προσοῦσαν . . . ἔστιν αἰσθησις καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις . . . καθ' ἣν τῆς ἰδίας σωτηρίας ἀπειλήφασιν τὴν διάγνωσιν. οἶδεν ἡ σηπία τῆς οἰκείας ἀχλὺς τὸ σόφισμα . . . οἶδεν ἡ ἔλαφος ἀποκειραμένη τὰ κέρατα ἀσθενεστέραν τὴν φύσιν ἀμύνασθαι τοὺς λυπήσαντας· οὐκοῦν ἀποκρύπτεται, οἷα στρατιώτης τις ἀοπλος δεδιὼς παρατάττεσθαι . . .

Zbog motiva o *stidu* izvor ne može biti samo *Ael.* NH 6, 5 οἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβαλόντες ἐσδύνονται παρελθόντες ἐς τὰς λόχμας, τοὺς ἐπιόντας σφίσι φυλαττόμενοι, καὶ εἰκότως· ἔρημοι γὰρ τῶν ἀμυντηρίων ὄντες ἀφηρησάται καὶ τὴν ἀλήκην πεπιστεύουσιν ἐν τῷ τέως (koji crpe sa klasičnih mesta Aristotelovih: *Hist. anim.* 10, 5 (611 a 25—28) ἀποβάλλουσι δὲ καὶ τὰ κέρατα ἐν τόποις χαλεποῖς καὶ δυσεξευρέτοις· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία γέγονεν „οὐ αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν.“ ὥσπερ γὰρ τὰ ὄπλα ἀποβεβληκυῖαι φυλάττονται ὁρᾶσθαι. *Mirab. ausc.* 5 (830 b 23—25) . . . τῶν ἐλάφων, ὅταν ἀποβάλωσι τὰ κέρατα, εἰς τοιοῦτους τόπους ἔρχεσθαι, ὥστε μὴ ραδίως εὐρεθῆναι. τοῦτο δὲ ποιεῖν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ᾧ ἀμυνοῦνται. Za αἰσχυνομένας τὴν ἀκοσμίαν *upor.* paralelno mesto *Plin.* 8, 115 cornua mares habent, solique animalium omnibus annis stato ueris tempore amittunt. Ideo sub ista die quam maxime inuia petunt; latent amissis uelut inermes, sed et hi bono suo inuidentes (v. *Orth* u *PW* VIII 1940).

Za sepiju najbliža mesta i možda izvor jesu: zbog σόφισμα *Plut.* Soll. anim. 27 (978 D) ᾧ σοφίσματι καὶ τὴν σηπίαν χρῆσθαι . . . i *Oppian.* Hal. 3, 158 (po LSJ) zbog ἀχλὺς; inače je za to *t. t.* mahom θολός (v. Bonitz-ov Index za Aristotela; Th. G. L., s. u.) ili neka slična reč (*Ath.* 324 a; *Ael.* NA 1, 34 itd.).

6. *Zašto zmijs beže od rutvice:* ἀποφεύγειν τοὺς ὄφεις τὸ πηγανον, ὥσπερ τινὸς αὐτοὺς ἀποσοβοῦσῃς ἐντεῦθεν δυνάμεως . . . πηγανον τοῖνον τὸ Λιβυκὸν ἄγαν ξηρότατόν ἐστι καὶ λειοψυχεῖν εὐθὺς τοὺς ὄφεις ἐποίησεν . . . Broj mesta kod antičkih pisaca (naročito u medicini) o πηγανον (ruta, planta rutacea) upravo je ogroman (*upor.* samo paralelna mesta koja daje *C. Mayhoff* za *Plin.* 19, 156; ili indeks *L. Jan-a* uz *Plinija*; ili indeks *M. Niedermann-a* uz njegovo izdanje *Marcelli, De medicamentis* (CMG V, p. 340) itd.). Simokatin izvor nije jasan; možda je i ovde kombinovao dva izvora. Prvi čini grupa mesta o rutvici i zmiiji, drugi — podaci o tome da rutvica voli pri-soje, iz čega je Simokata mogao dalje izvesti svoje objašnjenje. Prva grupa može se dalje podeliti na dva niza mesta: a) sa la-sicom i b) bez nje:

a) *Arist. Hist. anim.* 10, 6 (612 a 28) ἡ δὲ γαλῆ ὅταν ὄφει μάχηται, ἐπεσδίει τὸ πηγανον· πολεμία γὰρ ἡ ὁσμὴ τοῖς ὄφεσιν.

Ael., NA 4, 14 κακὸν θηρίον ἡ γαλῆ, κακὸν δὲ καὶ ὁ ὄφις. οὐκοῦν ὅταν μέλλῃ γαλῆ ὄφει μάχεσθαι, πῆγανον διατραγοῦσα πρότερον εἶτα μέντοι ἐπὶ τὴν μάχην ὥσπερ οὖν πεφραγμένη τε καὶ ὠπλισμένη παραγίνεται. τὸ δὲ αἷτιον, τὸ πῆγανον πρὸς ὄφιν ἐχθιστόν ἐστιν. *Antig. Hist. mirab.* 35 (Rer. nat. script. Gr. min. O. Keller) τὴν δὲ γαλῆν, ὅταν μάχεται μετὰ τοῦ ὄφεως, τοῦ πηγάνου προσεθτεῖν πολέμιον γὰρ εἶναι τῷ ὄφει τὴν ὁσμὴν. cf. *Plin.* 8, 98.

b) *Simeonis Sethi Syntagma de aliment. facult.* (ed. Langkavel, p. 101, 7) φεύγουσι δὲ τοῦτο (sc. τὸ σκόροδον) οἱ ὄφεις, ὥσπερ καὶ τὰ πῆγανα. *Ps.-Apulei Herbarii XC (CMG IV ed. E. Howald—E. Sigerist, p. 163: Interpol. ex Diosc. 2, 57, 1 sqq.)* apud Cappadocas appellata est moly, a quibusdam armala, a Siris bessasa, memorant etiam in Macedonia circa Haliacmonem flumen appellari uiperalem, eo quod interfectibilis esse conprobetur¹¹). Broj mesta može se povećati.

Za drugi momenat — da rutvica voli prisoje — cf. *Geoponica* (s. Cassiani Bassi scholast. De re rust. eclog., ed. Beckh) 12, 25, 1 τὸ πῆγανον οὐ χαίρει κόπρῳ, χαίρει δὲ θερμοῖς καὶ εὐηλίους τόποις. Treba istači lokalnu vrstu rutvice koju navodi Simokata (πῆγανον τὸ Λιβυκόν), koja može pomoći kod traženja izvora, ako je autentična (cf. više o velikoj geografskoj rasprostranjenosti rutvice).

7. *Zašto ulje, usuto u more, smiruje morsku površinu?* — *Zato što onda vetar klizi po glatkoj površini:* τοὺς πλωτῆρας ἀκήκοα γαλήνην σοφίζεσθαι τῇ θαλάττῃ ἐνιέντες τὸ ἔλαιον... τοῦτο τοὶ καὶ θαλαττουργοὶ περὶ τὰς τῶν ἰχθύων ἄγρας πράττειν εἰσάσασιν... λεπτότατον ἔφν τὸ πνεῦμα... τὸ δὲ ἔλαιον γλισχρόν διὰ τὸ λεῖον καθέστηκεν. ὀλισθαίνον οὖν τὸ πνεῦμα διὰ τὴν λειότητα ἀδυνατεῖ προσεπεγεῖρειν τοῖς ὕδασι κλύδωνα.

Za objašnjenje mogao bi izvor biti *Plut. Aet. phys.* 12 (914—5 A): διὰ τί τῆς θαλάττης ἐλαίῳ καταρραϊνομένης γίγνεται καταράνεια καὶ γαλήνη; πότερον, ἢς Ἀριστοτέλης φησί, τὸ πνεῦμα τῆς λειότητος ἀπολισθάνον οὐ ποιεῖ πληγὴν οὐδὲ σάλον; Aristotel (Probl. 32, 11 961 a 26) ne govori o identičnoj pojavi, i stoji dalje. Cf. *Plin.* 2, 234 omne (sc. mare) oleo tranquillari. — Za početak (o moreplovcima i ribarima) mogao bi izvor biti *Oppian.* Hal. 5, 638; 646 (nemam)¹²).

8. *Zašto jastrebi nose plod tri godine:* τοὺς γῦπας ἐγκυμονεῖν τριετῇ χρόνον. To je antičko verovanje, koje je najbolje

¹¹) Interpolator nije shvatio zašto se rutvica zove uiperalis (jer je ubistvena za zmije), pa je dao svoje racionalističko objašnjenje.

¹²) Ostala mesta, koja navodi Boissonade, na pr. Iohann. Climax, p. 394, stoje dalje, ali je zanimljiva tačna izdavačeva beleška: et nunc illam olei naturam sedatuiam non ignorari, quam etiam experimentis Franklinus et alii confirmaverunt. Exstat et Lelyueldi Bataui liber eo de argumento, quem Cangius uertit Gallice.

izraženo u *Geoponica* 14, 26, 2 περί γυπῶν. Ἀριστοτέλους. γυπάς δὲ μὴ συγγίνεσθαι, ἀλλὰ ἀντιπρώρους τῷ νότῳ πετομένους ἐγκυμονεῖν, καὶ διὰ τριῶν ἐτῶν τίττειν (cf. *Aristot. Mirab. ausc.* 60 835 a 3). *Ambros. Hexamer.* 5, 20 (64), Migne 14, 233 jeste daleki odjek Aristotela, i stoji daleko¹³).

U davanju objašnjenja direktan izvor Simokatin jeste *Ael. NA* 2, 46. Kolacija je poučna za način rada jevtinog retora i sofiste Simokate, o čijoj Istoriji u pogledu njene verodostojnosti još nije izrečen konačan sud:

Simocatta

γυπα τοίνυν οὐκ ἔστι θεάσασθαι ἄρρενα· ἀλλ' ἅπαν τὸ γένος αὐτοῖς ἢ τοῦ θήλεος ἀπηνέγκατο φύσις.

ὅπερ ἐπιστάμενοι γυπες, καὶ τὴν ἐρημίαν δεδιότες τῶν τέκνων, εἰς ἐπιγονὴν ἅπαν τὸ γένος στρατεύεται, οἷα Λημνιάδες γυναῖκες ἡρώων ἀναγόμενον στόλον θεώμεναι, εἶτα δρῶσι τι σόφισμα ποικίλον οἱ γυπες.

ἀντίπρωροι τῷ νότῳ πέτονται· εἰ δὲ μὴ νότος εἴη, τῷ συγγενεῖ εὐρω ἀπλοῦσι τὰς πτέρυγας· εἶτα κεχήνασι καὶ τοῦ πνεύματος ἐμφοροῦνται εἰσρέοντος, καὶ τίκτουσι ζῶα, οὐκ ἂν ὑπηνέμια. διὸ πλείστου χρόνου δεῖται ἡ φύσις πρὸς ζώου τελεσιουργίαν, Πολύκρατες· χαλεπὸν γάρ καὶ λίαν ἐργῶδες τῇ φύσει οὐσίῳσαι τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς ζώου τελεσιουργίαν πλαστουργεῖν τὸ λεπτότατον.

Ael.

γυπα δὲ ἄρρενα οὐ φασι γίνεσθαι ποτε, ἀλλὰ θηλείας ἀπάσας.

ὅπερ ἐπιστάμενα τὰ ζῷα καὶ ἐρημίαν τέκνων δεδιότα ἐς ἐπιγονὴν τοιαῦτα δρᾷ.

ἀντίπρωροι τῷ νότῳ πέτονται· εἰ δὲ μὴ εἴη νότος, τῷ εὐρῳ κεχήνασι, καὶ τὸ πνεῦμα ἐσρέον πληροὶ αὐτάς, καὶ κύουσι τριῶν ἐτῶν.

Vidimo dakle koliko su znatna Simokatina retorsko-africistička dodavanja. To je simptomatično za njegovu verodostojnost kao istoričara. Ali ono što nas ovde interesuje: to otežava iznalaženje njegovih antičkih izvora i navodi na pomisao da je on na mnoge svoje izvore kalemio svoja tumačenja.

9. *Zašto polipa nema u Crnom Moru? — Zato što je ono hladno i slatko: ὁ γοῦν πολύπους τῇ Ποντικῇ θαλάττῃ ἀπεχθὰ-*

¹³) Ovdje nije potrebno da se bliže upuštamo u komplikovani motiv *conceptio per auram*.

νεται ψυχρότερον γὰρ τὸ βόρειον πέφυκε πέλαγος, ἀλλὰ καὶ τῆς λοιπῆς θαλάττης γλυκύτερον ὑπὸ πολλῶν γὰρ καὶ μεγάλων ποταμῶν ἐπιρρεῖται· ἐναντία δὲ τῷ πολύποδι τὸ τε ψυχρὸν καὶ τὸ γλυκὺ . . .

Izvor je svakako Teofrast (frg. 173 Wimmer), ali verovatno preko nekih posrednika, za gornju partiju možda preko Ateneja 7, 104 (317 f) ἐν δὲ τῷ περὶ τῶν κατὰ τόπους διαφορῶν ὁ Θεόφραστος πολύποδας οὐ γίνεσθαι φησιν περὶ Ἑλλήσποντον. ψυχρὰ γὰρ ἡ θάλασσα αὕτη καὶ ἤττον ἀλμυρά, ταῦτα δ' ἀμφότερα πολέμια πολύποδι. Ali da on nije jedini izvor, dokaz su dalje Simokatine reči, uzete iz bogate antičke literature o polipima: πέτρα συμπλακείς ὁ πολύπους δυσάποσπαστως ἔχεται. διὸ γλυκὺ ἐπιχέουσιν ὕδωρ τῇ πέτρᾳ οἱ πρὸς ἄγρην δεινοί . . .

10. *Zašto krv jarca razmekšava dijamant?* — *Zato što je vrlo topla (i vlažna)*: τῷ τραγείῳ ὑπομαλάττεσθαι αἷματι . . . τὸν ἀδάμαντα . . . ξηρὰν τινα καὶ ψυχρὰν καὶ ἀνικμον τὴν ἀδάμαντος ὑπεθέμεθα φύσιν . . . αἵματος δὲ φύσις θερμὴ τίς ἐστι καὶ ὑγρὰ. διὸ τῷ μὲν ὑγρῷ τὸ ξηρὸν τε καὶ ἀνικμον ὑποάττεται, τὸ δὲ ψυχρὸν ὑπομαλάττεται τῇ θερμότητι . . . θερμώτατον τὸ τράγειον κατέστηκεν αἷμα· ἐντεῦθεν πῶς κρατεῖ καὶ ἀδάμαντος. Jedno od najvećih imena za antičku alhemiju i prirodoslovlje, *Max. Wellmann*, pretpostavlja da je Simokatin izvor ovde *Aleksandar iz Afrodisijske*; ali ja ne znam gde, jer pred sobom imam samo belešku *F. Sbordone-a* ad *Physiol.* p. 106, 14: „ex Alex. Aphrod., conj. Well.“ Međutim, u poređenju sa ostalim klasičnim mestima, ovo mesto iz Fiziologa veoma je blisko Simokatinom (αἷματι δὲ μόνῳ τραγείῳ (sc. λίθος ἀδάμας μαλθακίζεται), ὅτι καὶ τῶν ἄλλων τοῦτο θερμώτερον, τὸ τοῦ λίθου στερρὸν καὶ ἀνένδοτον καταμαλάττεσθαι εἶωθε.

Sbordone je dao bogat registar paralelnih mesta (njih 10). On bi se mogao dopuniti još mestima: *Marcelli De medicament.* (CMG V, ed. *M. Niedermann*) 26, 95 (p. 202); *Pausan.* 8, 18, 6; *Prisciani Perieg.* 1066 (iz *Plin.* 37, 59). — Otkuda Simokati ἤδη δὲ τινες καὶ λεοντείῳ αἷματι ὑπομαλάττουσι τὸν ἀδάμαντα — nije jasno. Inače, tema 1 i 10 idu zajedno u izvorima. Simokata je i tu načinio inovaciju, razdvojivši ih i stavivši na čelo prve i druge ἀκρόασεις.

11. *Zečica u isto vreme jedne rađa, druge nosi, treće zameće*: ἃ μὲν τέτοκεν ὁ λαγῶς, ἃ δὲ ὠδίνει, ἃ δὲ ἡμιτελῆ ἔτι περιφέρει τῇ γαστρί.

Interesantno je proučiti ovde ukratko ovaj topos. On je u antici imao, čini mi se, tri varijante. Prva, sa momentom „dlake“: *Herodot.* 3, 108 ὁ λαγὸς ὑπὸ παντὸς θηρεύεται θηρίου . . . οὕτω δὲ τι πολύγονόν ἐστι ἐπικυίσχεται μόνον πάντων θηρίων, καὶ τὸ μὲν δασὺ τῶν τέκνων ἐν τῇ γαστρί, τὸ δὲ ψιλόν, τὸ δὲ

ἄρτι ἐν τῇσι μήτρησι πλάσσεται, τὸ δὲ ἀναίρεται. Od njega je zavisao *Plinije*, 8, 219 *lepus omnium praedae nascens solus praeter dasypodem superfetatus aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implente, aliud inchoatum gerens pariter*.

Druga varijanta: *Aristot.*, *Hist. anim.* 7, 33 (579 b 32 s.) οἱ δασύποδες . . . ἐπικυίσκονται ὅταν κύωσι, καὶ τίκτουσι κατὰ μῆνα . . . καὶ τεκοῦσα εὐδὲς ὀχεύεται, καὶ συλλαμβάνει ἔτι δηλαζομένη . . . τίκει δὲ τυφλά. Od njega je zavisao *Plinije*, 10, 179 *dasypodes omni mense pariunt et superfetant, sicut lepores. a partu statim implentur. concipiunt quamuis ubera siccante fetu. pariunt autem caecos*.

Treća varijanta ustvari je uprošćena Herodotova rečenica: *Xenophon*. *Cyneg.* 5, 13 πολύγονον δ' ἐστὶν οὕτως ὥστε τὰ μὲν τέτοκε, τὰ δὲ τίκει, τὰ δὲ κύει. *Plut.* De uitando aere al. 4 (829 B) τοὺς μὲν γὰρ λαγῶς λέγουσι τίκειν ἅμα καὶ τρέφειν ἕτερα καὶ ἐπικυίσκεσθαι πάλιν. *Ael.* NA 2, 12 φέρει δὲ (sc. ὁ λαγῶς) καὶ ἐν τῇ νηδί τὰ μὲν ἡμιτελῆ, τὰ δὲ ἀδίνει, τὰ δὲ ἥδη οἱ τέτεκται.

Simokatina rečenica pripada trećoj varijanti, a mislim da je prilično verovatno da mu je izvor Elijan (ἡμιτελῆ, ἀδίνει).

Jednom drugom verovanju koje navodi Simokata: λαγῶα πυτία ἄπαιδι ἐντιθεμένη γυναικὶ ἐγκύμονα θάπτον ἐποίησε, καὶ παῖδα ὑποτίθων στείρα χαρίζεται τεθεῖς je naći izvor. Jer upotreba *sirišta* (πυτία, πνευμία, coagulum) *zečice* u narodnoj medicini i homeopatskoj mađiji plodnosti bila je ogromna¹⁴). Jedno paralelno mesto: *Plin.* 28, 248 si uulua leporum in cibus sumatur, mares concipi putant; hoc et testiculis eorum et coagulo profici; conceptum leporis utero exemptum iis, quae parere desiderint, restibilem fecunditatem adferre. (U daljoj liniji cf. *Arist.* 739 b 22). — Za izreku „zec ima više dece negoli Egipci i Dapaj“ poziva se Simokata na Demokrita kao na izvor: to znači *Bolos* (v. Frg. d. Vorsokr. *Diels*⁴ 55 B 300, 7 bis; Kimedoncius kod Boiss. ad loc.).

12. *Zašto gavran leti ne pije vodu? — Zato što tada ima redovno proliv, pa se čuva: αἰσθάνομαι τῶν κοράκων ὥσπερ ἀπειρομένων θέρους ὑδρεύεσθαι. πεπόνθασι τι πάθος ὥρα θέρους οἱ κόρακες· τὸ δὲ πάθος ῥύσις ἐστὶ γαστρός . . . ἴσασι τοῖνυν διαίτης τέχνην καὶ κόρακες . . .*

Izvor je po svoj prilici *Ael.* 2, 51 ἴσασι δὲ διὰ τοῦ θέρους ἐνοχλούμενοι ῥύσει γαστρός, καὶ διὰ ταῦτα ἐαυτοὺς ὑγράς τροφῆς ἀγεύστους φυλάττουσιν¹⁵).

¹⁴ Cf. *Gossen* u *PW* VII 2485; *Riegler* u *Bächtold—Stäbli* *Hwbuch*, III, 1524 (24 s.).

¹⁵ Ostala mesta stoje dalje: *Plin.* 10,35; 29,56; *Ael.* 1,47; *Priap.* 61,12; *Hesych.* s. ὑδρεύεσι; *Zenob.* 4,56 κόραξ ὑδρεύεσι. Cf. *Gossen* u *PW* I^a 23.

13. *Zašto ženka cvrčka ne peva, kao da se stidi? — Zato što joj vrućina više smeta nego mužjaku.* Izvor je svakako *Ael.* 1, 20. Ali ne jedini. Iz *Elijana* je:

Simocatta

Ael.

μετὰ θερινὰς τροπὰς ἀπάρχον-
ται τῆς φθῆς, καὶ ἡλίου ἀπερχο-
μένου τὸν ἡδυμελῆ μετῴσι κέ-
λαδον, ὥρα τε μεσημβρίας εἰσὶν
φθικώτεροι.

τὰ δὲ ἐξ ἑω ἕς πλήθουσιν
ἀγορὰν σιωπῶσιν, ἡλίου δὲ
ὑπαρχομένου τῆς ἀκμῆς, τὸν ἐξ
ἐαυτῶν μεδιᾷσι κέλαδον.

ἡ θήλεια καθάπαξ τέττιξ ἄφω-
νος πέφυκεν, ὥσπερ αἰσχυνο-
μένη σωφροσύνη τὸ λάλον.

τέττιξ δὲ θήλεια ἄφωνος ἐστὶ,
καὶ ἔοικε σιωπᾶν δίκην νύμφης
αἰδουμένης.

Iz nekog drugog izvora su Simokatine reči: ψυχροὶ τινες τὴν φύσιν οἱ τέττιγες... τέττιξ οὖν θήλεια, κατὰ πολὺ ψυχρότερα τοῦ ἄρρενος, καὶ φύσις αὐτῇ τὴν σιωπὴν ἐγκελεύεται, ἐπίτασιν ἐντιθεῖσα ψυχρότητας. U dalekoj liniji cf. *Arist.* De respir. 9 (475 a 18) διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῶν τεττίγων οἱ ἄδοντες ἄδουσιν· θερμότεροι γὰρ εἰσι. Dalje, 556 b 12; 835 a 24; *Athen.* 13, 7 (559 a) = CAF II 473 *Kock*.

14. *Iz ibisovih jaja mogu se izleći zmiје. To je zato što ibis jede zmiје, skorpiје i svaku nečistoću.* Teško je pronaći izvor ovoj Simokatinoj praznoverici¹⁶); nije isključena pretpostavka da ju je on doneo u Carigrad iz svoga egipatskog zavičaja.

Naprotiv, περὰ ἔβρων πολέμια ὄφεις je topos: *Ael.* 1, 38 λέγουσι δὲ Αἰγύπτιοι καὶ τοῖς ὄφεις πάντας ἔβρων περὰ δεδιέναι. *Geoponica* 13, 8, 8 Δημόκριτος δὲ φησὶν, ὄφιν μὴ κινεῖσθαι, ἔβρων περὸ ἐπιβριμέντος αὐτῷ (cf. 15, 1, 15): FV *Diels*⁴ 55 B 300, 9.

Za reči χαίρει δὲ μάλιστα καὶ ταῖς τῶν ἰοβόλων ἄγραις, πολυβορώτατον ὄν... ἐμφορεῖται δὲ σαρκῶν ὄφρων καὶ σκορπίων najbliže je pomišljati na *Ael.* 10, 29 πολυβορώτατον γοῦν ὄν καὶ κακοβορώτατον, εἶγε ὄφεις σίτεται καὶ σκορπίους¹⁷).

15. *Zašto pogled ptice Charadrius oedicnemus (možda zviždovka) leći žuticu.* Topos iz narodnih medicinskih vradžbina. Neposredni izvor teško je naći, ali najbliže meni poznato mesto jeste *Plut.* Quaest. conu. 5, 7, 2 (681 C):

Simocatta

Plut.

τοὺς ἰκτεριῶντας φασὶ τοῦ καὶ μὴν τό γε τῶν ἰκτεριῶν
πάθους εὐθύς ἀπαλλάττεσθαι, βοήθημα πολλάκις ἱστοροῦμεν·

¹⁶ Cf. *Roeder* u PW IX 815 (Ibis in der Zauberei).

¹⁷ Dalje stoje mesta: *Strab.* 17,823; *Diod.* 1,87; *Plin.* 10,75; *Ael.* 2,38; *Herodot.* 2,76; *Tzetz.* lycophr. Alex. 513. Cf. *Roeder* 809.

ει χαραδριὸς αὐτοῖς ἀντιβλέψειν.

ἐμβλέποντες γὰρ τῷ χαραδριῷ θεραπεύονται¹⁸).

ὁ τοίνυν βάσκανος χαραδριὸς μύει τῶν ὀμμάτων τὰς κόρας, ὥσπερ πρὸς ὑγείας μετάδοσιν ἐπιφθονον ἔχων φρόνημα.

ὅθεν οὐ προσβλέπουσιν οἱ χαραδριοὶ τοὺς τὸν ἑαυτοῦ ἔχοντες, οὐδὲ καρτεροῦσιν, ἀλλ' ἀποστρέφονται καὶ τὰ ὄμματα συγκλείσαντες ἔχουσιν,

ἅπαρς τῆς ἀτοπίας . . . οὐ γὰρ τοῖς ἀλόγοις βασκανίας τι μέτεστιν . . . ὀφθαλμῶ δὲ μύει χαραδριὸς, ἐπεὶ τὸ πάθος ἀμείβεται, καὶ τὸν ὄρνιν εὐθύς ἡ νόσος μετέρχεται.

οὐ φθονοῦντες, ὥς ἔνιοι νομίζουσι, τῆς ἀπ' αὐτῶν ἰάσεως ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ πληγῆς τιτρωσκόμενοι¹⁹).

16. *Badem pretskazuje rodnost godine.* Znam samo za jedno paralelno mesto, ali Simokatinom prilično blisko, tako da se može pretpostaviti da vode poreklo iz istog izvora:

Simocatta

Verg. Georg. I 187 s.

ὄρα τὴν ἀμύγδαλιν τῷ καρπῷ βριθομένην καὶ μικροῦ δεῖν τῇ φορᾷ τοῦ κυήματος περὶ τὴν γῆν ἐπικυρτουμένην καὶ μαιεύουσαν. τοιγαροῦν εὐετηρίας . . . τεκμήριον μέγιστον.

Contemplator item, cum se nux plurima siluis induet in florem et ramos curuabit olentis: si superant fetus, pariter frumenta sequentur, magnaue cum magno ueniet tritura calore²⁰).

17. *Zašto se voda prokuvana na vatri teže kvari od kišnice, iako ovu treba da je sunce pročistilo? — Zato što je kišnica mešavina od raznih voda.* Izvor je *Hipokrat*, De aere locis aquis 8 (CMG I 1 ed *Heiberg*, p. 62; II 34 *Littre*), sigurno preko nekog posrednika, koji je Simokati dao učenje o ἡ τοίνυν ἀνομαλία εὐκίνητος, καὶ πρὸς τινα φθορὰν μᾶλλον ὀρᾷ . . .²¹)

Simocatta

Hippocrates

πολυμιγεστώτη τῶν ὑετῶν ἡ φύσις . . . ἐκ πάντων γὰρ τῶν ὑγρῶν ἀνάγει ὁ ἥλιος . . . τὰ ἐψόμενα πυρὶ νάματα ἀσηπτότερα.

διὰ ταῦτα δὲ καὶ σήπεται τῶν ὑδάτων τάχιστα ταῦτα καὶ ὀδμήν ἴσχει πονηρὴν τὸ ὄμβριον, ὅτι ἀπὸ πλείστων ξυνῆται καὶ συμμέμικται, ὥστε σήπεσθαι τάχιστα.

¹⁸) Cf. i *Ael.* 17,13.

¹⁹) Ostala paralelna mesta v. kod *M. Wellmanna*, *Xenokrates* aus *Aphrodisias* (*Hermes* 42,617) i isti u *PW* III 2115.

²⁰) O mnogim grčkim verovanjima vezanim za *nux Graeca* (*Columnella*) v. vrlo iscrpan članak *Wagler-a* a *PW* I 1994 s.

²¹) *Plut.* *Aet. phys.* 2 i 33 i 39; *Plin.* 31,34 *pluuias* quidem *aquas celerrime putrescere conuenit* — stoje dalje.

διηθούντος τοῦ ἡλίου τὸ λεπτότατον καὶ ἀνάγοντος . . . (τὸ γὰρ λεπτότατον τῆς ἀναθυμιάσεως πνευμάτων φύσις ἐγένετο).

λεπτότατον ὁ ἥλιος ἀναρπάζει ὑπὸ κουφότητος· ἀνάγει δὲ τὸ τοιοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν ὑδάτων μόνον τῶν λιμναίων ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

18. *Zašto žabe na ostrvu Serifu ne krekeću? — Zato što im je hladna voda; prenesene drugde krekeću. Slično tome, i Kirenske žabe ne krekeću zbog slane vode.* Od mnogobrojnih mesta ovog toposa²²⁾ najverovatnije je da je Simokata crpeo iz *Elijana*, jer kod njega imamo sve elemente koje i kod Simokate, sa izuzetkom petog elementa, koji ni drugde ne nalazimo, pa možemo pretpostaviti da ga je sofιστής, σχολαστικός, ποιητής Simokata sam izmislio. (Pojedini elementi: serifske žabe su neme (1), zbog hladnoće vode (2), prenesene drugde krekeću (3); kirenske žabe su neme (4), zbog slane (gorke) vode (5).

Propratimo ovde najvažnije izvore:

Simocatta: τοῖς ἐν Σερίφῃ βατράχοις . . . ἀφώνους (1) . . . ἢ τῶν ὑδάτων φύσις αἴτιον αὐτοῖς τῆς ἀφωνίας . . . διὰ τὴν ἄγαν ψυχρότητα (2). ὅθεν εἰ τις ἐφ' ἑτέρα μετὰγοι τὸ ζῶον, λάλον εὐθὺς ἐνεποίησε (3) . . . Κυρηναῖον δὲ βάτραχον τὸ τῶν ὑδάτων πικρὸν (5) ἄλαλον ἀπεργάζεται (4).

Ael. NA, 3, 37 i 35: ἐν Σερίφῃ βάτραχοι, τὸ παράπαν οὐκ ἂν αὐτῶν ἀκούσειας φθεγγομένων (1)· εἰ δὲ αὐτοῖς κομίσειας ἀλλαχόθι, διάτορόν τε καὶ τραχύτατον ἰχθοῦσιν (3) . . . λέγει δὲ Θεόφραστος . . . τὴν τοῦ ὕδατος ψυχρότητα αἰτίαν εἶναι τῆς ἀφωνίας τῶν προειρημένων (2). — ἀφωνα δὲ ἐστὶ τὸ παράπαν ἐν Κυρήνῃ μὲν οἱ βάτραχοι . . . (4).

Arist. Mirab. ausc. 70 (835 b 3): φασὶ δὲ καὶ ἐν Σερίφῃ τοὺς βατράχοις οὐκ ἄδειν (1)· ἐὰν δὲ εἰς ἄλλον τόπον μετενεχθῶσιν, ἄδουσιν (3). — 68 (835 a 33): ἐν Κυρήνῃ φασὶ τοὺς ὄντας βατράχοις ἀφώνους τὸ παράπαν εἶναι (4). — *Hist. anim.* 9, 28 (606 a 6) ἐν δὲ Κυρήνῃ οἱ φωνοῦντες βάτραχοι πρότερον οὐκ ἦσαν (4 a).

Plin. 8, 227 *Cyrenis mutae fuere ranae* (4), *inlatis e continente uocalibus durat genus earum* (4 a). *mutae sunt etiam nunc in Seripho insula* (1).

Aristotelov i Plinijev podatak o tome da u Kireni jedna druga, prenesena vrsta žaba krekeće (4 a). — govori u prilog onome što je napred rečeno o Simokatinom elementu (5).

19. *Muva ne sleće na atički med zato što je on ljut zbog majčine dušice* (*Thymbra capitata*), *kojom je Atika bogata*. Atički med čuven je i u antici, i danas, majčina dušica sa Himeta (cf. *Antiphanes* CAF II 171 *Kock* = *Athen.* 1, 50 (28 d) ὄρυον <τε τῶν> Ὑμηττίων; *Val. Max.* 1, 6 ext. 3 montem *Hymettium*

²²⁾ Cf. *M. Wellmann* u *PW* VII 114

thymi flore redolentem) takodje je topos; ali iz koga paradoksografskog izvora vodi poreklo mirabile o muvi — ne znam.²³⁾

*

Gore su proučeni Simokatini pasaži koji se tiču prirodoslovlja; književna strana ovog platoničarskog dijaloga nije do-
dirivana. Ali i tu postoji masa citata i parafraza iz klasikâ: Simokata je postupio kao pravi helenistički učenik antikvar, koji svaki čas čini mitološke i književnoistoriske aluzije. (Na pr., stih iz Ilijade (II 307) καλῆ ὑπὸ πλατανίστῳ, ὅθεν ῥέεν ἀγλαὸν ὕδωρ preobraća Simokatina elastična retorika (c. 6, p. 13 Boiss.) u καλῆ ὑπὸ πλατανίστῳ, ὅθεν ἀγλαὸν ἐστὶν ἀρύεσθαι λόγον; na Antistenov citat iz Odiseje (I 358) μῦθος δ' ἀνδρεσσι μελήσει sledi munjeviti uzvračaj prosvećenoga Polikrata, takođe iz Odis-eje (VIII 492) ἀλλ' ἄγε δὴν μετὰβηθι (c. 13—14, p. 22). Citati-
tima iz Platona kod Simokate (njih najmanje 4; Tim. 59 B reč je o dijamantu, ne o čeliku) pozabavio se Karl Prächter²⁴⁾. O jednom citatu iz *Kalimaha* u c. I, p. 7 φίλῳ γὰρ μηδὲν ἄγνωστον ἔχοιμι καλόν vidi iscrpno O. Schneider, Callimachea II frg. 422 (p. 596—8). Mnoga druga paralelna mesta naveo je Boissonade u beleškama iza svog izdanja.

Na kraju svoga dijaloga daje Simokata neku vrstu spiska upotrebljene literature (p. 27): οὐ γὰρ τοὺς Δημοκρίτου σφετερί-
σομαι πόνους, οὐδὲ τὴν Ἀριστοτέλους εἰκλειαν ἐμαυτῷ περιάψο-
μαι, οὐδὲ τι λωποδυτήσω τῶν τοῦ Πλάτωνος, οὐ τὸν Ἰάμβλιχον ἀστεφάνωτον καταλίπομι, οὐ Πρόκλον, οὐ Γαληνόν, τοὺς ἐν ἐπι-
στήμῃ κορυφούς, οὐ Πλωτῖνον, οὐ Σωτίωνα, οὐκ Ἀλέξανδρον, οὐ
θεόφραστον, τὴν τῆς γνώσεως θάλατταν, οὐ Βῶλον, οὐκ Αἰλια-
νόν, οὐ τὸν τῆς ἐπιστήμης πλοῦτον τὸν Πλούταρχον, οὐκ Ἀμβρωνά,
οὐκ Ἰμβράσιον ἢ Δαμάσκιον ἢ τὸν Τιμαγένους Ἱεροκλέα. καὶ τί
δῆτ' αἰσῶ τὸν τῶν λοιπῶν ἐπιθεῖν καταλόγον; ἀφ' ὧν λήμματά
τινα καὶ ἀρχὰς ἀναλέξαντες, σύνοψιν ὥσπερ τινά σοι φιλο-
πενθοῦντι ὡς οἶόν τε ἦν ἐκδεδώκαμεν.

Iz ovoga vidimo dve stvari: prvo, da Simokata naziva svoje delo synopsis; drugo, da kao svoje izvore navodi ravno 17 pisaca, mahom paradoksografa. Iz ovoga se može izvući jedan od dva zaključka: ili on nazivom synopsis i na-
vodjenjem tolike literature želi da pokaže svoju lažnu učenost, a u stvari je kompilirao samo 2—3 izvora; ili je zaista upo-
trebio većinu citiranih izvora, a nazivom synopsis pošteno obe-
ležava kompilativni i neoriginalni karakter svoga dijaloga. Ja mislim da mi posle gornje analize možemo prihvatiti ovu drugu pretpostavku. Simokata je zaista kompilirao veći broj izvora, kako po svemu izgleda.

²³⁾ Cf. Olck. u PW III 439.

²⁴⁾ Hierokles bei Theophylaktos. *Hermes* 47 (1912) 119 s.

Stoga ovih 17 imena možemo podeliti u 3 grupe: I. Pesci koje je Simokata vrlo verovatno upotrebio. To su) *Elijan*, *Plutarh*, *Demokrit* (= Pseudo-Demokrit—Bolos), *Aristotel* (= *Physiologus*, ako ništa drugo!), *Galen* (= *Hipokrat*, ako ništa drugo; još jedno, istina daleko, paralelno mesto iz Galena v. kod K. Prächtera, o. c., 120), *Teofrast*, *Bolos* i *Platon* (samo u književnoj obradi i dijaloškoj formi). To su 8 imena iz Simokatinog spiska. Već ovo je dovoljno da pobije Krumbacherov prestrogi sud o Simokatinom delu: „eine imponierende Reihe von Schriftstellern, gleichsam ein Quellenverzeichnis, das sich freilich bei näherer Betrachtung als eitel Humbug erweist.“²⁵⁾ II. Šest paradoksografa koje je Simokata verovatno upotrebio, ali čija su nam dela izgubljena: Sotion,²⁶⁾ Aleksandar,²⁷⁾ Damaskije,²⁸⁾ s jedne strane, i sasvim nepoznati Ambron, Imbron, Imbrosije i Hijerokle,²⁹⁾ s druge. Najzad, III. Pesci koje Simokata nije imao potrebe da upotrebi, ali koje je naveo jer su njihova dela pisana u duhu mirabilia. To su neoplatoničari Plotin, Jamblih i Proklo. Ja mislim dakle, da Simokata uglavnom nije lagao.

Razbijmo ovde jednu zabludu. K. Prächter je u gornjem Simokatinom spisku učinio jednu, prilično duhovitu, emendaciju, on je, inače potpuno nepoznate pisce, *Ambrosona* + *Imbrasija* emendirao u *Ambrozija* (Milanskog). On je pisao: „Bleiben von der Liste außer Hierokles noch Ambron und Imbrasios. Beide Namen sind als Schriftstellernamen überhaupt nicht bekannt. Sie verdanken ihre Existenz an dieser Stelle nur einem augenscheinlichen Versehen. Ἰμβράσιος mit vorangehendem Ἀμβρων — man braucht nur darauf aufmerksam zu machen und niemand wird zweifeln, daß für Ἰμβράσιον herzustellen ist Ἀμβρόσιον. Das zur Correctur über dem Anfang des verschriebenen Ἰμβράσιος angemerkte Ἀμβρο wurde als Teil eines nachgeholten Namens verstanden, zu Ἀμβρωνα ergänzt und mit dem durch den Zu-

²⁵⁾ Geschichte der byzantinischen Litteratur², 248.

²⁶⁾ V. Stenzel u PW III^a 1237, s. Sotion 2; A. Westermann u Paradoxographi, XLIX i 183; Prächter, o. c., 119.

²⁷⁾ Po M. Wellmann-u, u Hermes 26 (1891) 480 s. (nemam) i K. Prächter-u, I. c., to je Aleksandar iz Myndosa (v. Wellmann u PW I 1459, s. Alexandros 100). — Medjutim, isti Wellmann prepostavlja da je Simokatin izvor u c. 10 Aleksandar iz Afrodiseje (v. gore). Na koga Aleksandra Simokata misli, ne mogu reći bez poznavanja Wellmann-ovih rasprava, ali potsetimo da je Aleksandar iz Afrodiseje pisac sačuvanog i u srednjem veku veoma cenjenoga spisa φυσικῶν σχολι(κ)ῶν ἀποριῶν καὶ λύσεων βιβλία γ' (izdanja v. kod Gercke-a u PW I 1454, s. Alexandros 94), dakle, dela koje svojim naslovom veoma potseća na Simokatino περὶ διαφορῶν φυσικῶν ἀπορημάτων καὶ ἐπιλύσεων αὐτῶν.

²⁸⁾ Ovaj neoplatoničar, poznat je kao paradoksograf iz Phot. cod. 130. V. Kroll u PW IV 2040.

²⁹⁾ Nije neoplatoničar, već neki paradoksograf koga citira Tzetzes u Chil. 12,716 kao pisca Φιλοσοφες, kako je to K. Prächter, o. c., 123 s. uverljivo istakao.

sammenhang verlangten *ὅς* eingeführt. Tatsächlich bringt Ambrosius durch das ganze fünfte und die ersten sechs Kapitel des sechsten Buches seines Hexaameron hindurch eine reiche Fülle hierhergehörigen Materials, Mirabilien im eigentlichen Sinne und Betrachtungen über die Zweckmäßigkeit des tierischen Organismus . . . "30)

Prächterova emendacija je, po mom mišljenju, neodrživa.

Prvo, metodološki uzev, apsolutno je nedopustivo kvariti tekst samo na osnovu toga što mi od nekog antičkog pisca imamo samo golo ime. Koliko je mnogo antičkih pisaca koje mi poznajemo samo po imenu! To pogotovo važi za obilje helenističke paradoksografske literature.

Drugo, Simokata ne navodi nijednog pisca koji je pisao *latinski*: Ambrozije bi bio jedini izuzetak među 17 imena. To je malo verovatno. Egipćanin Simokata služio se samo grčkom literaturom. Ja mislim da je malo verovatno da je uopšte znao latinski.

Treće, nije istina da Hexameron (tako svi rukopisi) V i VI 1—6 spada u paradoksografsku literaturu, u pravom smislu te reči. U svakom slučaju, Ambrozije nije izvor ni za jedno Simokatino poglavlje; štaviše, malo je sličnosti između Simokatinih primera i Ambrozijevih, kao što se čovek u to lako može uveriti.³¹⁾

Četvrto, maloazisko negrčko ime Ἰαβρώσιος (*Quint. Smyrn.* X 87) dovoljno je dobro dokumentovano u antici, i nema nikakve potrebe da se ono kvari.³²⁾ A Ἀβρων nije ništa drugo do lingvistički sasvim lako objašnjivo Ἀβρων. Upor. *Funaioli* (PW VII 2155) o najpoznatijem Habronu iz antike, grčkom gramatičaru iz Rama: "Ἀβρων . . . die Hss. aber zeigen daneben auch die Schreibung Ἀβρων oder Ἀβρων."

Prema tome, Simokatın tekst treba ostaviti takav kakav je; u PW I 1808 belešku *Odera* s. Ἀβρων treba premestiti u VII 215, pod *Habron*, kao šestog Habrona iz antike; treće, u IX 1104 treba naknadno uneti paradoksografa *Imbrasija*, sa pozivom na ovo mesto kod Simokate.

Najzad, dve reči o Simokatınom izboru lica za ovaj dijalog. U ovom slučaju, mislim ne treba mu uzimati za zlo apsurdnost hronologije: kiničar Antisten razgovara sa tiraninom Polikratom sa Samosa. Simokati je ovde bila važna samo *simbolika* iz daleke prošlosti: ubogi filozof-sveznalica ume da odgovori na sva pitanja moćnoga cara (motiv tako dobro poznat u istočnom folkloru!), i ovaj je primoran da se na svaki od-

³⁰⁾ O. c., 121—2.

³¹⁾ Jedino mesto koje bi kod Ambrozija moglo doći u obzir od „eine reiche Fülle hierhergehörigen Materials“ — Hex. 5,20 (64), Migne p. 233 — daleko je od Simokate.

³²⁾ *Paul Kretschmer*, Einleitung in die Gesch. d. griech. Sprache, 358—9. — Novija hetska literatura nije ovde potrebna.

govor preko svake mere divi mudrosti filozofa-prosjaka, priznajući time prećutno premoć duhovnih vrednosti, nauke i filozofije, nad svetskom vlašću. Socijalna nota — vrlo karakteristična za Simokatin stav prema *prosvećenome* Polikratu-Irakliju, koga u prirodoslovnim tajnama podučava veliki aleksandrinac Stefan!

Beograd.

M. Marković.

SUMMARY

Miroslav Marković: ON THE SOURCES OF THEOPHYLACTUS SIMOCATTA'S QUAESTIONES PHYSICAE

In his *synopsis* (σύνολον ὡς περ τινα . . . ἐκδεδωκαμεν, p. 27 Boissonade) Simocatta compiled several sources (citations s. above). Therefore it is very probable that he used most of the authors that he quoted (p. 27) (except Plotinus, Iamblichus, Proclus), i. e. *Aelianus*, *Plutarchus*, *Democritus* (= Pseudo-Democritus-Bolos, FV Diels⁴ 55 B 300), *Aristoteles* (= *Physiologus* and oth.), *Galenus* (= Hippocrates and oth.; cf. K. Prächter, *Hermes* 47, 120), *Theophrastus*, *Bolus*, *Plato* (in the literary construction and style) and the paradoxographi lost *Sotion* (s. Stenzel in PW III^a 1237; Paradoxographi ed A. Westermann, p. XLIX; 183), *Alexander Myndius* (s. M. Wellmann, *Hermes* 26, 480 s.; PW I 1459), *Damascius* (*Phot. cod.* 130; Kroll in PW IV 2040), *Hierocles* (quoted by Tzetzes, *Chil.* 12, 716; s. K. Prächter, *Hermes* 47, 123 s), *Ambrosius* and *Imbrasius*. The opinion of K. Krumbacher (*Gesch. d. byz. Litt.*² 248): „eine imponierende Reihe von Schriftstellern, gleichsam ein Quellenverzeichnis, das sich freilich bei näherer Betrachtung als eitel Humbug erweist“ is wrong.

The emendation of Karl Prächter 121: *Ἀμβρόσιον + Ἱμβράσιον = Ἀμβρόσιον is untenable. There are no proofs that any *Latin* author has been used by Simocatta (1); in *Ambrosii Hexamer.* V, VI 1–6 there is no one parallel quotation (2); *Ἀμβρων = Ἀβρων (cf. Funaioli in PW VII 2155 „Ἀβρων . . . die Hss. aber zeigen daneben auch die Schreibung Ἀβρων oder Ἀμβρων“; Ἱμβράσιος is also quoted (Quint. Smyrn. X 87: s. P. Kretschmer's *Einleitung* 358–9 (3)).

Therefore the article *Oder's* in PW I 1808 should be put under *Habron* №. 6, PW VII 2156, and a paradoxographus *Imbrasius* is to be inserted in PW XI 1104. On the cultural and social importance of *Quaestiones physicae* s. my article *What is the meaning of Theophylactus Simocatta's nickname ποιητής?* (= Alchemist), in the *Historical Review* of the Serbian Academy of Sciences, II (1951) 29–39.